

Alimenty. Dla kogo i na jakich zasadach

Materiał informacyjny

Moralnym obowiązkiem każdego z nas jest niesienie pomocy członkom rodziny, którzy nie potrafią się samodzielnie utrzymać. Przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wskazują na osoby zobowiązane do dostarczania środków utrzymania (głównie w formie pieniężnej) oraz wskazują moment kiedy obowiązek ten powstaje. Zgodnie z art. 128 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązek ten obciąża krewnych w linii prostej (rodzice, dzieci, dziadkowie) oraz rodzeństwo. Wynika on więc z więzów rodzinnych, a w przypadkach przysposobienia – także z więzów prawnych.

◆ Pojęcie alimentów

Jest to dostarczanie środków utrzymania (lub wychowania, np. starania o zdrowie czy dostęp do kultury), które mają zaspokoić pokrycie usprawiedliwionych potrzeb osoby uprawnionej (otrzymującej alimenty). Wypełnianie tego obowiązku wobec dziecka może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach – mogą to być świadczenia pieniężne lub w naturze. Na usprawiedliwione potrzeby mogą składać się m. in. koszty wyżywienia, odzieży, mieszkania, środków wychowania, środków na wykształcenie, wydatków na rozrywkę czy leczenie. Nie mogą być one wygórowane, ustalane są w odniesieniu do faktycznych potrzeb osoby uprawnionej, odpowiednio do jej wieku i możliwości.

Alimenty mogą być uiszczane w sposób dobrowolny, bez udziału sądu. W takim przypadku warto mieć dowody potwierdzające przekazywanie określonych kwot. Z perspektywy uprawnionego bezpieczniejszym rozwiązaniem jest uregulowanie sprawy w drodze postępowania sądowego. W przypadku uchylania się od dobrowolnych wpłat, wyrok może stanowić podstawę do wszczęcia postępowania egzekucyjnego przez komornika. W przypadku bezskuteczności egzekucji osoba uprawniona może zwrócić się o wypłatę do Funduszu Alimentacyjnego.

◆ Kto może być zobowiązany do płacenia alimentów?

W pierwszej kolejności zobowiązani są: małżonek względem małżonka oraz rodzice wobec niesamodzielnych dzieci. W przypadku popadnięcia w niedostatek przez osobę uprawnioną (gdy nie ma osób zobowiązanych w pierwszej kolejności lub nie mogą oni wypełnić swego obowiązku) zobowiązani są także dziadkowie wobec wnuka, pełnoletnie dzieci wobec rodziców oraz rodzeństwo względem rodzeństwa.

Obowiązek dalszych krewnych nie powstaje, dopóki istnieje możliwość uzyskania alimentów od bliższego krewnego, zdolnego do wypełnienia tego obowiązku. Dla przykładu:

- * gdy dziecko jest w stanie płacić alimenty na rodziców, obowiązek wnuków w ogóle nie powstaje;
- * gdy oboje z rodziców nie są w stanie utrzymać dziecka lub zmarli, może powstać obowiązek alimentacyjny ze strony dalszych krewnych, np. dziadków.

◆ Czym jest niedostatek?

Popadnięcie w niedostatek oznacza sytuację, w której osoba nie jest w stanie samodzielnie się utrzymać, np. z powodu choroby lub niemożności znalezienia pracy. Powoduje to powstanie obowiązku alimentacyjnego ze strony osób zobowiązanych w dalszej kolejności. Rodzice wobec dzieci oraz małżonkowie w trakcie trwania małżeństwa są zobowiązani do dostarczania środków utrzymania niezależnie czy uprawniony znajduje się w niedostatku.

Istnieje możliwość uchylenia się od obowiązku powstałego w dalszej kolejności, gdy osoba uprawniona zachowuje się w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego (zobowiązany może się powołać na przepis art. 5 Kodeksu cywilnego) lub wiązałby się on z nadmiernym uszczerbkiem dla utrzymania własnego osoby zobowiązanej. Najczęściej znajduje to zastosowanie w sytuacji, gdy rodzice po latach nieobecności w życiu dziecka zwracają się o pomoc. Jeśli ich wcześniejsze postępowanie było niewłaściwe, np. stosowali przemoc, nie kontaktowali się z dzieckiem, może ono uchylić się od obowiązku dostarczania środków utrzymania wobec nich. Nie można również mówić o niedostatku, gdy osoba celowo nie podejmuje pracy, a jednocześnie zgłasza się po uzyskaniu alimentów. Sąd oceni również możliwości osoby zobowiązanej, np. brat może uchylić się od obowiązku wobec siostry wykazując, że obowiązek ten spowodowałby nadmierny uszczerbek dla niego lub rodziny, czyli środki, które by mu pozostawały nie pozwoliłyby na pokrywanie jego usprawiedliwionych potrzeb.

Obowiązek rodziców wobec dzieci

Rodzice są zobowiązani do utrzymywania swoich dzieci i umożliwienia im jak najpełniejszego rozwoju, aż do uzyskania przez dzieci samodzielności w stopniu pozwalającym na pokrycie swoich wydatków. Rodzice mogą być zwolnieni z tego obowiązku jedynie, gdy dziecko posiada własne środki utrzymania, np. z tytułu renty rodzinnej, najmu czy odszkodowania. Rodzice nie mogą wymagać, aby dziecko zaprzestało kontynuowania nauki i podjęło pracę zarobkową.

Obowiązek utrzymywania istnieje dopóki dziecko nie jest w stanie samodzielnie się utrzymać. Dlatego nawet pełnoletnia osoba może otrzymywać alimenty od rodziców, jeśli wykaże, że np. z uwagi na niepełnosprawność lub kontynuowanie nauki, nie jest w stanie podjąć pracy. Ukończenie 18 roku życia nie przesądza więc o braku obowiązku utrzymywania dziecka przez rodziców. Ma jedynie znaczenie w postępowaniu o alimenty, gdyż pełnoletnia osoba występuje do sądu w swoim imieniu (wcześniej przedstawicielem był jeden z rodziców) i w przeciwieństwie do dziecka niepełnoletniego musi udowodnić, że znajduje się w niedostatku.

- W postępowaniu dotyczącym pełnoletniej osoby ocenia się, na ile osobiste zdolności i cechy charakteru pozwalają na kontynuowanie nauki. Pozwala to wykluczyć sytuacje celowego podjęcia studiów dla uzyskania alimentów. Rodzice mogą się uchylić od świadczenia alimentów na dorosłe dzieci, jeśli wiązałoby to się z nadmiernym uszczerbkiem ich własnego utrzymania.
- Obowiązek alimentacyjny wygasa z chwilą śmierci osoby uprawnionej lub śmierci zobowiązanego. Nie jest to obowiązek, który podlega dziedziczeniu – jedynie prawomocnie zasądzone za życia zobowiązanego raty alimentacyjne wchodzą w skład spadku.
- W okresie ciąży można również żądać pokrycia kosztów utrzymania matki w okresie 3 miesięcy oraz dziecka przez pierwsze 3 miesiące po urodzeniu. Zobowiązany jest mężczyzna nie będący mężem matki, którego ojcostwo zostało uwiarygodnione.

Obowiązek alimentacyjny małżonków

Kodeks rodzinny przewiduje obowiązek małżonków do przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny w równym stopniu. Powstaje on w momencie zawarcia małżeństwa i wygasa w momencie ustania małżeństwa lub orzeczenia separacji, niezależnie od faktu posiadania dzieci. Najczęstszym przypadkiem żądania środków utrzymania w małżeństwie jest sytuacja nie przyczyniania się do pokrywania wspólnych wydatków przez małżonka – sąd może wtedy nakazać, aby wynagrodzenie za pracę zostało wypłacane do rąk drugiego małżonka.

Obowiązek alimentacyjny po rozwodzie lub separacji

Małżonek, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozpadowi małżeństwa, może żądać dostarczania środków utrzymania, mimo rozwiązania małżeństwa. Jest to kontynuacja obowiązku powstałego przez zawarcie małżeństwa. Małżonek nie uznany za wyłącznie winnego może być zobowiązany do alimentacji do chwili zawarcia nowego związku małżeńskiego przez uprawnioną stronę lub do upływu terminu 5 lat od orzeczenia rozwodu (w wyjątkowych okolicznościach termin ten może ulec przedłużeniu). Gdy jeden z małżonków został uznany za wyłącznie winnego, drugi może żądać alimentów mimo że nie popadł w niedostatek i niezależnie od terminu jaki upłynął od orzeczenia rozwodu.

◆ Od czego zależy wysokość alimentów?

Wysokość alimentów zależy od:

- * usprawiedliwionych potrzeb osoby żądającej alimentów (oceniane indywidualnie, w zależności od stopnia rozwoju, wieku czy zdolności);
- * możliwości zarobkowych i majątkowych zobowiązanego (są one górną granicą świadczenia alimentacyjnego).

Na możliwości zarobkowe i majątkowe składają się m.in. wynagrodzenie, premie, akcje, wszelkie inne dochody, ale również możliwość osiągania dochodów – wszystko po to, by wykluczyć sytuację, w której zobowiązany uchyla się od podjęcia pracy, aby uchylć się od płacenia alimentów. Posiadanie innych zobowiązań alimentacyjnych może jedynie wpłynąć na wysokość raty, ale nie zwalnia od tego obowiązku. We wszystkich przypadkach oceniane są możliwości i chęć uzyskiwania większych dochodów przez osobę uprawnioną, tak by zobowiązany nie ponosił kosztów, które mogłyby zostać pokryte przez żądającego. Podobnie oceniane są możliwości zobowiązanego, tak by przyczyniał się do utrzymania najbliższych mu osób.

Istnieje również prawo do równej stopy życiowej członków rodziny, co oznacza, że np. na skutek rozwodu sytuacja materialna dziecka nie powinna ulec pogorszeniu. Nie ma znaczenia czy dzieci mieszkają razem z rodzicami czy nie. Zgodnie z orzecznictwem sądowym rodzice muszą się podzielić z małoletnimi dziećmi nawet najmniejszymi dochodami. Natomiast pełnoletnie dzieci mieszkające z rodzicami i osiągające dochód, powinny przyczyniać się do utrzymania rodziny.

Podsumowując, sąd zasądzi alimenty uwzględniając usprawiedliwione potrzeby uprawnionego oraz możliwości zarobkowe zobowiązanego (a więc nie tylko rzeczywiste dochody, ale zarobki, które mógłby osiągać przy wykorzystaniu swoich możliwości).